

Verslag symposium Duurzame Lente

19 maart 2013

Plenaire opening

Opening door André van der Zande, directeur-generaal RIVM

De naam Duurzame Lente verwijst naar het boek *Silent Spring*, dat in 1962 werd gepubliceerd door Rachel Carson. Het boek beschrijft hoe het ochtendkoor van vogels verdwijnt als gevolg van milieuproblematiek. De nachtmerry van Rachel Carson is niet waar geworden, dankzij alle maatregelen die sindsdien zijn genomen

Het RIVM heeft de afgelopen tijd nagedacht over haar duurzaamheidsboodschap. Onze nieuwe pay-off is: 'de zorg voor morgen begint vandaag'. We zien dat er veel initiatief is in de samenleving. Daarom betreft het RIVM ook burgers in haar onderzoek. Zo verspreiden we de iSPEX onder burgers. Dit is een opzetstukje voor een iPhone om fijn stof te meten. De meetgegevens worden gestuurd naar onze centrale database.

In 2018 verhuist het RIVM naar een nieuw pand op de Uithof in Utrecht. Het ministerie van VWS en het RIVM hebben de ambitie om met dit nieuwe pand aan de hoogst mogelijke duurzaamheidscriteria te voldoen. Er bestaat al een keurmerk voor duurzame kantoorgebouwen. De Dutch Green Building Council heeft speciaal voor dit nieuwe pand een keurmerk ontwikkeld dat ook de duurzaamheid van laboratoria beoordeelt.

Directeur Stefan van Uffelen van de Dutch Green Building Council:

Het RIVM heeft een 4 sterren ambitie, dit is bijna het hoogst mogelijke. Wij hebben voor het RIVM een meetlat ontwikkeld om de duurzaamheid van laboratoria te meten. Duurzaamheid is geen luxe meer, maar een leidend principe voor het ontwerp. We het ontwerp, het gebouw zelf en het gebruik toetsen op duurzaamheid.

Maarten Hajer, directeur Planbureau voor de Leefomgeving

Wetenschappers waarschuwen al 40 jaar dat het 5 voor 12 is. Het goede nieuws is dat oude problemen rond water, bodem en lucht onder controle zijn. Maar in 2013 moeten we op een andere manier gaan nadenken. Want we schieten dwars door doelen heen die ons binden aan een opwarming van de aarde van maximaal 2 graden als gevolg van klimaatverandering.

Als het gaat om emissies, dan is onze toekomst in handen van de Chinezen. Wel kan Nederland bijdragen aan conceptualiseren van problemen. Sturende werking van een visie wordt vaak onderschat. Daarnaast ligt de prijs voor CO₂-emissies nu op 4 euro. Deze prijs is te laag om innovatie te stimuleren.

Er komt veel initiatief vanuit de samenleving, maar burgers kunnen niet een grote infrastructuur organiseren. Je moet nadenken over sociale dimensie van transitie. Actoren die de transitie doen in Duitsland zijn anderen dan degenen waarmee de overheid traditioneel samenwerkt.

Alexandra van Huffelen, wethouder van Rotterdam

Rotterdam wil 100 procent klimaatbestendig zijn en 50 procent CO2 reductie 2025. Daarnaast willen we de luchtkwaliteit verbeteren en banen creëren. Rotterdam is de plek in Europa waar het meeste CO2 per vierkante centimeter wordt uitgestoten. We moeten werken aan CO2 en energie in combinatie met economische groei. Niet allen mitigatie maar ook adaptatie.

We willen CO2 opvangen en opslaan. Ook verbinden we huishoudens met de industrie, zodat we restwarmte gebruiken. We willen de transitie maken naar een haven die gebaseerd is op bio-energie. Daarnaast kijken we ook wat we kunnen doen met wind- en zonne-energie.

We werken ook aan stadslandbouw, om de stad klimaatbestendig te maken en te zorgen dat lokale producten dichtbij worden gebruikt. We bereiken onze doelen door middel van private en publieke samenwerking. Ik zit regelmatig met private partijen en andere overheden aan tafel om te zorgen dat samenwerking van de grond komt.

Marjan Minnesma, directeur Urgenda

We leven in een energieke samenleving, waar veel initiatief komt van burgers en bedrijven. Toch zijn deze initiatieven samen niet genoeg om ervoor te zorgen dat de samenleving leefbaar blijft. Daarom moet Den Haag in de benen komen.

Klimaatverandering draagt nu al bij aan de sociale onrust in de Arabische wereld, waaronder de onrust in Syrië. Mensen zijn op drift geraakt doordat oogsten zijn mislukt. Wij gaan last krijgen van dit soort sociale onrust.

Ik verwacht van de overheid visie en het lef om te doen wat nodig is. We moeten blijven uitleggen hoe urgent klimaatverandering is. Urgenda werkt aan een rapport waarin staat dat we in 2030 fossiel vrij kunnen zijn. De bouw moet elektriciteit neutraal worden, bestaande bouw is hierbij cruciaal. Elektrisch vervoer moet de standaard worden voor personen en voor een deel van het openbaar vervoer. De omschakeling naar een biobased economy en andere leefpatronen is cruciaal.

We moeten af en toe het risico nemen om innovatie te helpen versnellen. Uiteindelijk moeten we tóch om. Als we wachten tot er rampen gebeuren, wordt het duurder en laten we onze kinderen met veel troep achter. Mijn pleidooi is dat we zo snel mogelijk omschakelen naar duurzame energie en een circulaire economie.

Workshops

Workshop klimaatbestendige, gezonde stad

Centrale vraag van deze workshop was hoe je in de praktijk een klimaatbestendige, gezonde, duurzame stad kunt creëren met de triple-O gedachte (ontdekken, overeenkomen en ontwikkelen).

Architecte Hiltrüd Pötz (Atelier Groen Blauw) hield inspirerend verhaal over de effecten van klimaatverandering op de gezondheid en welbevinden van mensen. Groen en water in de stad kunnen helpen om de effecten van klimaatverandering te verminderen door waterberging en tegengaan van hittestress. Ruimte voor groen en water biedt daarnaast ook andere voordelen, bijvoorbeeld voor de huizenprijs van woningen en biodiversiteit.

Daarna gingen de deelnemers zelf aan de slag op een ontwerptafel. Zij creëerden een gezonde, klimaatbestendige en duurzame wijk in het Veemarktgebied te Utrecht. Daartoe werden de deelnemers in drie rollen onderverdeeld: burger, bedrijfsleven (auto- en fietsverhuurbedrijf), en overheid (gemeente), die elk twee doelen meekregen. Zo hadden burgers het doel om kinderen gezond op laten groeien en in een wijk met voldoende groen te wonen.

Nadat vanuit elke rol het gebied had ontdekt en de doelen waren uitgewerkt en geschetst op de ontwerptafel gingen de partijen met elkaar in overleg om tot een gezamenlijk ontwerp te komen. Tot slot liet Jaap de Kroes (Mapsup) zien hoe de casus door de gemeente Utrecht zelf was uitgewerkt in het echt, en hoe dat ontwerp scoorde op diverse indicatoren uit de DPL (Duurzaamheid op Locatie) benadering.

Workshop tools voor duurzaam beleid

Geconcentreerde blikken. Wat is jouw meest prangende, werkgerelateerde vraag rond duurzaamheid waar je een oplossing voor zoekt? De meeste deelnemers van de workshop "Tools 4 duurzaam beleid" hoeven niet lang te denken en beginnen direct te schrijven.

Er bestaan veel tools die pretenderen te kunnen ondersteunen bij het beschrijven, beoordelen, monitoren of bewerkstelligen van duurzaamheid. De presentaties van Eveline Jonkhoff (gemeente Amsterdam), Jaap Struijs (RIVM) en John Dagevos (TELOS) laten iets zien van de verscheidenheid aan beschikbare tools.

Maar hoe bepaal je nu welke tool geschikt is voor welke vraag(steller)? Tijdens workshop hebben we met de deelnemers de eerste twee belangrijke stappen gezet:

- 1) formulier uw vraag;
- 2) ga met elkaar in gesprek over uw vraag.

De diversiteit aan vragen tussen verschillende beleidsmakers bleek enorm, en *ondanks* dat kwamen in kleine gespreksgroepen de dialogen goed op gang en vonden veel mensen inspiratie door het uitwisselen van ideeën en mogelijkheden.

Voor gemeenten en provincies lijkt de belangrijkste conclusies:

- 1) eerst goed formuleren wat men wil bereiken; de verschillende instrumenten (waaronder die op www.metenvanduurzaamheid.nl) kunnen hierbij een goede kapstok of leidraad zijn;
- 2) een gemeenschappelijk vraagstuk: hoe communiceer ik naar de maatschappij helder en enthousiasmerend wat we allemaal doen rond het thema duurzaamheid?

Het advies van John Dagevos en Eveline Jonkhoff: stel haalbare doelen en probeer die samen met verschillende partijen aan te pakken. Ga het gesprek aan.

Zo creëer je draagvlak en is je resultaat zichtbaar in kleine, meetbare stappen.

Als elke ambtenaar zo serieus op zoek is naar een oplossing voor een duurzaamheidsissue als degenen die de workshop bezochten, wordt die duurzame lente langzaam een heerlijke zomer. Maar eerst aan de slag met tools voor duurzaam beleid, en de belangrijkste tool...dat ben jij.

Workshop Impuls vanuit de overheid

Tijdens de workshop 'Impuls vanuit de overheid' werd gediscussieerd over de stimulans die de overheid kan geven om gedrag van burgers duurzamer te maken.

Puk van Meegeren van Milieucentraal benadrukte dat de overheid niet als enige een rol heeft, maar dat bedrijven en burgers ook betrokken zijn. Het is eenzijdig om burgers te zien als doelgroep van beleid. Zij nemen ook zelf initiatief en dan is het belangrijk dat de overheid dit soort initiatieven de ruimte geeft en zo nodig faciliteert.

Odette van de Riet van het Behavioural Insight Team van het ministerie van Infrastructuur en Milieu benadrukte dat gedrag van burgers niet rationeel is, en daarom onvoorspelbaar. Mensen zijn meestal uit op het minimaliseren van spijt en het helpt om als overheid positief gedrag te benoemen in plaats van negatief gedrag te veroordelen.

In de ochtendworkshop benadrukte Vera Dam, coördinator van DuurzaamAlmere.nl en directeur van Natuur- en Milieufederatie Flevoland, dat duurzaamheid een onderwerp van iedereen is en dat mensen de aanjagers zijn van nieuwe ontwikkelingen.

De overheid moet 'out-of-the-box' durven denken. In de middagsessie was deze boodschap de kern van het betoog van Ed Anker, wethouder in de gemeente Almere.

Er werd gediscussieerd over de vragen of verboden helpen, of subsidies belemmeren, of controleren noodzakelijk blijft en tot op welke hoogte de overheid initiatieven uit de samenleving kan faciliteren.

Workshop Circulaire Economie

Van lineair naar circulair! Dit is de rode draad door de presentaties over circulaire economie. Er zijn diverse invalshoeken om de nieuwe maatschappij met sluitende grondstofketens vorm te geven.

Bas Luiting en Erick Wuestman van de Stichting Circulaire Economie lieten ons anders kijken naar de waarde en het bezit van producten. We moeten af van het idee van eigenaarschap en bezit, het zou moeten gaan over het afnemen van diensten. Je betaalt voor prestaties. Heb je de prestatie of dienst niet meer nodig, dan lever je het product weer in voor hergerbuik.

Roel van Raaij, ministerie van Economische Zaken, schetst het dilemma dat je een geïntegreerde systeembenadering nodig hebt voor de transitie naar een circulaire economie. De overheid, die alles in hokjes heeft verdeeld, kan daar echter moeilijk mee uit de voeten.

Zeven ambtenaren, zeven meningen! Sociale innovatie is de sleutel tot maatschappelijke vernieuwing.

Fred Jonker spreekt bevlogen over de succesvolle cradle-to-cradle aanpak in de Gemeente Venlo. Hij verkoopt cradle-to-cradle bewust niet als duurzaamheidsprincipe, maar legt nadruk op kansen, innovatie en werkgelegenheid.

Ralien Bekkers en Liset Medden, jongerenvertegenwoordigers Duurzame Ontwikkeling naar de Verenigde Naties, schudden aan het eind van de workshop de boel eens flink op. Hard nodig volgens de 'Ladies in Red', want er gaat veel te veel tijd verloren aan oeverloze duurzaamheidsdiscussies van mannen in grijze maatpakken. Bedenk dat de slagzin 'I am part of the solution' op ons allemaal slaat. Doe het dan ook, thuis en op je werk.

Nieuwe omgevingswet schept ruimte voor lokaal maatwerk

De nieuwe omgevingswet moet de samenhang in het omgevingsrecht verbeteren en besluitvorming versnellen. Centraal daarbij staan het bieden van flexibiliteit en ontwikkel- en innovatieruimte. Deze boodschap werd uitgedragen door de sprekers tijdens de workshop over de nieuwe Omgevingswet.

Rosemarie Bastianen van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (verantwoordelijk voor de inhoud van de Omgevingswet) sprak over flexibiliteit en innovatieruimte in de Omgevingswet. Ook Maarten Buruma van de provincie Utrecht kwam aan het woord.

Er werd gediscussieerd over de vragen:

- Welke kansen biedt de omgevingswet voor ruimte voor lokaal maatwerk?
- Moeten daarbij harde grenzen worden gesteld aan de milieugebruiksruimte?
- Waar lopen bedrijven, burgers en overheden nu tegen aan en wat zouden zij nodig hebben voor flexibiliteit en innovatie?

Deelnemers brachten hun eigen wensen en behoeften in.

Plenair

Marcel van Raaij, directeur Milieu en Veiligheid, RIVM

We weten dat we in een eindig systeem zitten met de manier waarop onze economie nu georganiseerd is. Het RIVM kijkt vanuit het principe 'de zorg voor morgen begint vandaag'. Duurzaamheid is rode draad door volksgezondheid, milieu en veiligheid. We hebben het afgelopen jaar zichtbaarder gemaakt wat het RIVM doet aan duurzaamheid.

Waar kan het RIVM het verschil maken?

- Biobased economy.
- Instrumentarium (tools voor duurzaam beleid).
- Duurzame voeding en het beïnvloeden van de leefstijl van mensen.
- Duurzame gebiedsinrichting en klimaatadaptatie.

Pitches

Tijdens een ronde met pitches vertellen verschillende sprekers over hun duurzaamheidsinitiatieven:

- Architecte Hiltrud Pötz vertelt dat steden aantrekkelijker worden als we ze duurzamer maken. Er zijn veel manieren om de kringloop van grondstoffen gesloten te krijgen.
- Janneke van Bakel van de provincie Utrecht vertelt over de inspanningen van haar provincie om duurzaamheid een integraal onderdeel van het beleid te maken en hierin samen te werken met het bedrijfsleven.
- Eric-Jan Tuininga, bewoner van de wijk Rozendaal in Leusden, vertelt over maatregelen die inwoners van zijn wijk hebben genomen om woningen energiezuiniger te maken.
- Caroline van Leenders van AgentschapNL vertelt over tien kansen voor de energieke ambtenaar. Voorbeelden zijn 'wees nieuwsgierig' en 'zet een systeembril op'.
- Jaap Struijs van het RIVM vertelt hoe levenscyclusanalyse ingezet kan worden om producten met elkaar te vergelijken.
- John Dagevos van Telos vertelt hoe Telos de provincie Brabant bij de les houdt, zodat de provincie toe blijft werken naar haar doelen voor duurzaam beleid.

Presentatie De Groentjes

Enkele jonge deelnemers komen aan het woord, zij hebben vandaag de geuzennaam 'De Groentjes' aangenomen. Uitspraken die tijdens het symposium zijn gedaan en die hen in het bijzonder zullen bijdragen zijn:

- André van der Zande: 'De zorg voor morgen begint vandaag'.
- Marjan Minnesma: 'Zonder 5 truien en vies eten kan je ook duurzaam leven'.
- Odette van Riet: 'Gedrag is niet rationeel maar wel voorspelbaar'.
- Hiltrud Pötz: 'Het is geen kwestie van kunnen, het is een kwestie van willen!'
- Alexandra van Huffelen: 'Wij richten ons ook op de verduurzaming van bestaande bouw.'

Slotwoord Chris Kuijpers, directeur-generaal Milieu en Internationaal, ministerie van I&M.

Het huidige kabinet toont meer ambitie dan het vorige. Vorige eeuw bepaalde de overheid wat we gingen doen. Nu doen we het samen met burgers en bedrijven. Het goede nieuws is dat er de afgelopen 20, 30 jaar heel veel ten goede is veranderd. Bodem, water en lucht zijn nog nooit zo schoon geweest in Nederland.

In het verleden was de overheid koploper in adresseren van problemen en aandragen van de oplossingen. Nu zijn er veel maatschappelijke partijen actief. We hebben inmiddels meer dan 150 green deals met de samenleving gesloten op onderwerpen die variëren van duurzaam hout tot het omgaan met afvalwater. Een green deal is een middel om energie in de samenleving te mobiliseren.

Eén van de projecten waar we mee bezig zijn is de omgevingswet. Die gaat voor de zomer naar de Raad van State. Regelgeving kan eenvoudiger, flexibeler met meer ruimte voor vernieuwing. Binnen de bestaande regelgeving kunnen afvalstoffen bijvoorbeeld moeilijk als grondstof worden gebruikt.

Conclusie: we zijn in de lente beland. Er is veel te doen. We moeten op deuren beuken en hopen dat ze open gaan. E is al veel bereikt maar we kunnen met elkaar meer doen.